

«ТРИМАЙСЯ ЗЕМЛІ, ТО НЕ ВПАДЕШ» (ЗОБРАЖЕННЯ ПАТРІАРХАЛЬНОГО СВІТУ У ТВОРАХ І. ЧЕНДЕЯ ТА І. ЯЦКАНИНА)

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1(47)

УДК 821.161.2-3.09:392.312

DOI:10.24144/2663-6840/2022.1(47).101–106.

Талабірчук О. «Тримайся землі, то не впадеш» (зображення патріархального світу у творах І. Чендея та І. Яцканина); кількість бібліографічних джерел – 18; мова українська.

Анотація. У статті розглядається творчість двох видатних українських письменників – Івана Чендея та Івана Яцканина. У їхній творчості знайшли відображення автентичний спосіб життя-буття, мислення і світогляд наших предків. Типологічна спорідненість у зображенні патріархального світу в творах прозаїків була помічена такими дослідниками як О. Мишанич, Д. Федака, М. Роман, однак окремого дослідження цієї теми не присвячено, що й становить актуальність роботи. Мета статті полягає в художньому аналізі своєрідності відображення патріархального світогляду в творах І. Чендея та І. Яцканина. Завдання роботи передбачає з'ясування джерел ідейно-тематичної спорідненості між творами прозаїків та аналіз порушуваних ними проблем. У роботі використано культурно-історичний та біографічний методи дослідження, компаративний аналіз та методику аналізу художнього тексту.

Досліджено, що одним із джерел ідейно-тематичної спорідненості між творами письменників стали факти власної біографії, адже вони зростали у патріархальних сім'ях, творили та все життя мешкали в межах свого рідного простору, і саме з цього оточення черпали теми, ідеї, проблеми, образи персонажів, що розкриті в їхніх творах. Характерні для обох прозаїків і риси закарпатського світогляду, зокрема прив'язаність до рідної скиби. У відображеному письменниками патріархальному світі особливе місце посідає зображення зв'язків героїв із землею, яка сприймається ними як сакральна субстанція. Це простежено в оповіданнях І. Яцканина «Земелька», «Копали студню», «Коріння», «І довжникам нашим...», «Шуміли берести», «Прірва», «У долині воронячих вічок» та оповіданні І. Чендея «Пайочка» і романі «Птахи полишають гнізда...». Увага митців сконцентрована на зображенні чоловічих персонажів, зокрема чоловіків старшого віку, які є носіями родових традицій та ключовими фігурами у бутті патріархальної родини (Михайло Пригара та батько з оповідання «Земелька», старий Сливчак, молодший брат з оповідання «Коріння» та старий Климок, Ваньо Маник). У патріархальному світі обох прозаїків чоловічі та жіночі ролі чітко розподілені, основна роль жінки зводиться до материнства.

Ключові слова: Іван Чендей, Іван Яцканин, земля, патріархальний світ, рідний простір, персонаж, твір.

Постановка проблеми. Творчість Івана Чендея та Івана Яцканина як визначних прозаїків у першу чергу свого рідного краю органічно вплітається в канву української літератури другої половини та кінця ХХ – початку ХХІ століття. Без цих двох постатей годі уявити розвиток української літератури Закарпаття та Пряшівщини, бо саме в їхній творчості знайшли відображення автентичний спосіб життя-буття, мислення і світогляд наших пращурів, та без їхнього доробку годі уявити і розвиток національної словесності, яка включає у себе весь пласт літературних здобутків як на теренах України, так і за її межами. Обоє митців єднають жанрові вподобання, адже вони розвинули талант у оповіданнях, новелах та повістях, і тяжіння до неореалізму та психологізму, і певні риси ментальності сільського типу, які знайшли втілення в зображенні патріархального світу в творах письменників. Єднає письменників і особисте знайомство, що розпочалося з кінця 80-х років минулого століття. Під час зустрічі І. Чендей подарував колезі зі Словаччини двотомник своїх творів, у якому, крім іншого, написав: «Радий буду й особисто ближче Вас упізнати!» [Яцканин 2006, с. 11]. Згодом І. Яцканин згадав про це у статті «Неповторний майстер слова» і серед іншого відзначив, що «дальші зустрічі з ним були повні людського порозуміння, поради, адже Іван Михайлович завжди цікавився національно-культурним

життям українців Словаччини, щиро радів творчим успіхам українських письменників Словаччини» [Яцканин 2006, с. 11]. Доцільно відмітити й ще одну зустріч митців, яка відбулася у Києві з нагоди святкування першої річниці незалежності України. Як згадує І. Яцканин, гуляючи Хрещатиком, Іван Михайлович зупинився та промовив до нього: «Іванку, Україна буде!» [Яцканин 2006, с. 11]. І саме ці слова, незважаючи на те, що комусь вони можуть здатися занадто патетичними, запали в душу І. Яцканина та стали для нього свідченням любові Івана Михайловича до рідної землі [Яцканин 2006, с. 12]. Тому й творчість І. Чендея письменник виокремлює з-поміж інших закарпатських авторів, бо добре розуміє проблеми, які осмислює митець: «Його твори мені дуже близькі — і не лише тому, що я особисто знався із Іваном Михайловичем. Він, до речі, близький не тільки мені, а всім українцям Словаччини. Адже у своїх творах порушував наболілі питання, що торкалися й нашого життя» [Гаврош 2012]. Тож, як бачимо, можемо говорити про певну духовну єдність між письменниками, яка виявляється як у їхньому особистому світогляді, так і в зображуваних ними проблемах.

Аналіз досліджень. Про типологічну спорідненість прози І. Чендея та І. Яцканина побіжно згадували О. Мишанич, Д. Федака, М. Роман. Нами було простежено своєрідність художньої інтерпре-

тації теми самотності в оповіданнях І. Чендея та І. Яцканина [Талабірчук 2012], а також проведено кілька тематичних паралелей між творами митців у контексті нашої дисертаційної роботи [Талабірчук 2019]. Окремого дослідження типологічного зіставлення подібностей та відмінностей у зображенні патріархального світу в творах І. Чендея та І. Яцканина немає, що й становить актуальність дослідження. **Мета статті** полягає в художньому аналізі своєрідності відображення патріархального світогляду в творах І. Чендея та І. Яцканина. До **завдань** досягнення мети відносимо з'ясування джерел ідейно-тематичної спорідненості між творами прозаїків та аналіз порушуваних ними проблем. У роботі використано культурно-історичний та біографічний методи дослідження та методику аналізу художнього тексту й компаративний аналіз.

Виклад основного матеріалу. Обоє митців зростали, творили та все життя прожили в межах свого рідного простору. Для І. Чендея таким рідним простором у широкому розумінні було Закарпаття, а хронотопно вужчим локусом виступало рідне село Забереж. Для І. Яцканина таким рідним топосом є Пряшівщина та відповідно рідне село – Ряшів. Споріднює прозаїків і те, що дитинство та юність вони провели в рідних селах, зростали у патріархальних сім'ях, тож знали про усі тонкощі сільського життя з власного досвіду, бо обоє з дитинства багато працювали в полі (косовиця, оранка) та по господарству. Очевидно саме ці спогади стали джерелом великої поваги прозаїків до простих людей та їхньої праці, що відзначив стосовно художнього світу І. Чендея і В. Марко: «Письменник не ідеалізує патріархальних цінностей, але глибоко шанує досвід трудової селянської родини, яка любила рідну землю, любила працю» [Марко 2012, с. 111]. Згодом і І. Чендей, і І. Яцканин переселилися в міста, однак уся їхня подальша творчість тією чи іншою мірою пов'язана саме з цим локусом рідного села. Про велику прив'язаність закарпатців «до рідної скиби – свого краю, природи» [Потушняк 2003, с. 77] говорив Ф. Потушняк і саме цю особливість відмічає стосовно творчості І. Чендея й літературознавиця О. Ігнатович: «Прив'язаність до рідної скиби – це та міра, якою зважуються усі персонажі чендєєвих творів. Це та міра, яку прикладав й до себе автор. І праг стати газдою і на своєму обійсті-господарстві, й на літературному лані, де кожен рядок дихає добротністю, а слово, наче зернина, добирається прискіпливо, з ретельністю – аби здорова, аби добре проросла, перед тим прогріта в письменницьких жменях» [Ігнатович 2013, с. 10–11]. Продовжуючи думку дослідниці, можемо констатувати, що ця міра прив'язаності до рідного наділу землі характерна й для персонажів яцканинових творів. Якщо взяти до уваги, що Пряшівщина в історичному плані є частиною Закарпаття, то й не дивно, що у творчості обох митців проявляються ці характерні риси закарпатського світогляду, адже територіальна приналежність до різних країн не стирає почуття національної спорідненості. М. Жулинський зауважив, що І. Чендей у книгах оповідань, нарисів,

повістей «розгорнув панорамну картину національного буття закарпатських українців як органічної, історично незаперечної частини українського народу» [Жулинський 2007, с. 13]. Відзначимо, що й І. Яцканин у своїх творах розкриває національний спосіб життя пряшівських українців, тим самим намагається зберегти національну самототожність у межах художньої літератури й засвідчити, що вони становлять частину великої української нації.

Саме рідний простір із його реальними людьми, подіями та явищами слугував основою творчого надиху обох письменників. Як влучно відзначає Вікторія Бойко, І. Чендей «міг відтворювати, узагальнюючи і трансформуючи, лише реальні предмети, явища, топоси, реальних прототипів. Тому просторові локуси художньої Забережі дуже точно відтворюють топографію дійсного Дубового й сусідніх сіл. Те саме стосується і персонажів: односельці й досі пам'ятають і називають конкретних осіб, прикметні риси зовнішності й характеру, які знайшли відтворення в тих чи тих персонажах» [Бойко 2017а, с. 7]. Подібну думку висловлював й І. Яцканин, відзначивши про І. Чендея, що «було в ньому щось таке, що нагадувало звірену правду досвідом предків. Його вдача перевтілилась і в його художнє слово» [Яцканин 2006, с. 11]. Та й письменство І. Яцканина також постало з глибокого знання народно-поетичних джерел та реального життя, що засвідчує сам автор: «Кожен мій твір збудований на конкретній події чи людині. ... Коли вийшла моя перша збірка оповідань, багато односельців упізнали себе. І почали сваритися, щоправда, вже не зі мною, бо мене тоді в селі не було, а з батьками» [Яцканин 2009]. Отже, у обох письменників спостерігаємо тісний зв'язок із культурним середовищем, у якому вони зростали, із малою Батьківщиною, та людьми, які її населяють. У їхній творчості знайшла яскравий вираз оця риса закарпатця, яку сформулював Ф. Потушняк як «міцно тримається свого, яке нізащо не виміняє за чуже» [Потушняк 2003, с. 82]. І отаким своїм для персонажів як І. Чендея, так і І. Яцканина є власний наділ землі.

У патріархальному світі українського села земля завжди була одним із важливих складників ціннісної системи людини. Услід за Л. Горболіс, вважаємо, що земля є сакральною субстанцією, що знайшло відображення в багатьох творах української класичної літератури [Горболіс 2004]. У творах І. Яцканина земля теж постає духовною константою, таким життєпростором, у якому існує тісний духовний зв'язок із предками, природою, а відтак із міфологічною матір'ю-годувальницею. Рідний простір, окреслений межами села, землі, домівки, набуває у його творчості сакрального значення. Це простежується в оповіданнях «Земелька», «Копали студню», «Коріння», «І довжникам нашим...», «Шуміли берести», «Прірва», «У долині воряничих вічок». У цих творах письменник зобразив персонажів цілком закорінених у межах свого патріархального світу, вони весь вік прожили на рідному обійсті, працювали на землі й це було визначальною філософією їхнього життя.

Подібне ставлення до землі не лише як до приватної власності, а і як до духовної субстанції спостерігається й у прозі І. Чендея. Приклад такого зображення ставлення до землі як духовної субстанції та приватної власності, яка надає почуття власної сили, достоїнства в прозі І. Чендея – оповідання «Пайочка». Ситуація, про яку йде мова у творі, розгортається у період радянської влади, коли офіційно земля була суспільним надбанням і окремо комусь належати не могла. Проте ніякі процеси колективізації не змогли витіснити із свідомості людей бажання володіти землею як власним майном, бо, як відзначає С. Кримський, «владні структури в Україні не були константними, стабільними, в той час як земля залишалась інваріантною цінністю при всіх перетвореннях влади» [Кримський 2008, с. 294]. Когось відчуття власності наповнювало егоїзмом, жорстокістю, гордістю, корисливими почуттями, інших – отримана у спадок від предків земля сповнювала відчуттями прив'язаності до природи, родини, батьківщини. Однак в українському менталітеті земля незмінно вважалася і субстанцією, яка «зберігає і передає українцям силу і славу предків» [Кримський 2008, с. 294].

Так, Дмитро Довгий поїхав з рідного села до Ужгорода, щоб відшукати вуйну Анну, котра вже давно переселилася із Забережжя, з метою купити в неї пайочку землі. Фактично чоловік міг користуватися тією землею задарма, та й вуйна немала ніяких юридичних підстав на право власності, окрім власної пам'яті та згадок селян, що той невеликий наділ землі колись був відданий їй у придане. І ця пам'ять для селянина виявилася важливішою ніж реальний стан речей. Довгий хоче купити у вуйни пайочку, щоб відчувати себе повноправним володарем тієї землі і для цього йому й не потрібно, щоб документи були юридично оформлені, а досить лише згоди Анни. Він надіється, що жінка, яка вже так давно покинула рідну місцевість, із легкістю продасть пайочку.

Проте виявляється, що Анна оберігає пам'ять про свою землю. Вона детально знає розташування, межі, кожну стеблину на тій землі, де вже довгий час не була. І відчуття власності наповнює її гордістю та впевненістю, адже колись завдяки приданому вона була повноправною невісткою і справжньою господинею: «*Анна вмить засвітилася, ожжила цікавістю можливих відомостей про те поле, що наповняло правом у Куниць бути невісткою з приданим у вигляді нерухомого майна — нічого на світі білому селянинові не давало такої повноти і надійності, такої незрушності і віри твердої, як саме воно — нерухоме, постійне майно! Анна при одній згадці про пайочку готова була вже розпитувати й розпитувати — все уявлялося і явилось своєю повнотою і вагою значимості, вона сама ураз ніби знову при цьому здалася їй собі газдинею — нехай клаптя землі для двох-трьох овець сіна, а таки газдинею, не на ласках зятя і доньки, прописаною членом сім'ї. Тут дивовижно Анна ніби під ногами відчула не долівку якоїсь кухні в багатоквартирному будинку, а істинну і непохитну земну твердь» [Чендей 1988, с. 220]. Тож Анна оберігає пам'ять про свою землю як одну*

з найдорожчих святинь власного життя. Проте для неї ця пайочка не тільки матеріальна цінність, вона відчуває духовний зв'язок із тим невеликим наділом землі, який поєднував її з рідним простором, зі згадкою про нього «*в Анні озивалася уся велика забережанська околиця з багатьма угіддями і виселками в різні пори року»* [Чендей 1988, с. 224]. Жінка не хотіла продавати землю, бо знала і те, що через неї і її діти ще мають певний зв'язок із тим рідним середовищем, розуміла, що «*доки пайочка у вигляді якоїсь там нехай і цілком занедбаної смужки кісничі, зеленого поля у матері є, доти живий зв'язок і живе коріння з самою Забережжю у неї і в них не увалося»* [Чендей 1988, с. 236].

На протигагу матері, дочка й зять виявляють лише матеріальну зацікавленість до наділу. Їм абсолютно не зрозумілі почуття старої жінки й те, що саме усвідомлення власності на пайочку, як відзначив В. Горват, «дає Анні життєві сили, можливість почуватися самодостатньою людиною. Врешті, можливо, завдяки пайочці вона ще живе, коли більшість однолітків уже помирали» [Горват 2007, с. 25]. Погодившись продати пайочку, Анна втрачає не тільки зв'язок із рідною землею, а й частинку себе. Підтвердженням цього виступає у творі промовиста деталь: «*Раптом Анна подумала, що гроші від Дмитра вгорне до того самого вузлика, де наскладала певну готівку цілими на той час, як їй уже нічого на білому світі не буде треба, проте комусь з нею це доведеться клопотатися...*» [Чендей 1988, с. 236]. Отже, символічно гроші з продажу паєчки все ж таки умовно повернуться у землю, бо Анна збереже їх на свій похорон.

У способі розв'язання проблеми, відтворенні почуттів героїв із І. Чендеєм перегукується І. Яцканин. Подібні до Чендеевої героїні відчуття переживав і молодший брат із його оповідання «Коріння», коли почув про те, що Петро продає город. Для молодшого брата город – це не тільки матеріальна цінність, як у першу чергу духовна субстанція, що має вартість вже тому, бо одухотворена пов'язаними з нею спогадами. Петро, продавши город, остаточно зруйнував духовний зв'язок із матір'ю-землею, обірвав коріння з родом, пам'яттю, відтак втратив здатність і можливість самоідентифікуватись: «*Залишив старшого брата біля столу, біля цієї пересащеної груші, яка вже ніколи не зародить такі смачні плоди, бо обірвали коріння. Він знав, що йому сюди не вертатись»* [Яцканин 1987, с. 38].

Схожа проблематика, а саме – відображення духовного зв'язку людини з пам'яттю роду, була втілена І. Чендеєм у романі «Птахи полишають гнізда...». У цьому творі, за словами О. Козій, «письменник по-новому висвітив тему зв'язку людини із землею як частиною духовної сутності людини» [Козій 2006, с. 16]. Композиційним центром роману виступає образ старого Михайла Пригари. Як констатує М. Хорошков, «Пригара – традиційний, «вічний» український селянин, поставлений у нові політичні, суспільно-історичні й культурні умови. Складний світоглядний комплекс цього персонажа, з нашого погляду, представлений поєднанням

основних рис селянської ментальності: закорінені в душі потяг до землі й праці на ній (мислиться як єдино можливий спосіб буття), глибока релігійність та прагнення будь-що дотримуватися освячених часом предківських звичаїв і традицій» [Хорошков 2007, с. 5]. Такі ж патріархальні персонажі змальовані й І. Яцканином. Спостерігаємо типологічну спорідненість між образом Михайла Пригари та образами батька з оповідання «Земелька», старого Сливчак з твору «Копали студню», молодшого брата з оповідання «Коріння» та старого Климека з твору «Шуміли берести», Ваня Маника з оповідання «Не лякайте лелек». Цих персонажів поєднує бажання охороняти той рідний простір, у якому вони виростили, який зберігає не тільки їхню пам'ять, а й пам'ять усього їхнього роду. Герої Яцканинових оповідань, як і Пригара з роману І. Чендея, прагнуть підтримувати традиційний, національно ідентифікований спосіб життя і передати це світовідчуження наступному поколінню. Про важливість естетичного боку зв'язку селянина із землею свідчить розмова Михайла Пригари зі Славинцем: «*А за вітер з полонин... А за черешневий цвіт на Згарциці ви мені чим заплатите?.. — Нічим...бо тих грошей ще ніхто не наробив!*» [Чендей 1988, с. 368]. Таку поведінку персонажа, а також «зображення власне духовного зв'язку між героєм та землею, утвердження святості приватної власності, але не як матеріальних цінностей, а концентрату пам'яті роду, предків, як символічної ланки між батьками і дітьми» [Козій 2006, с. 12] О. Козій вважає новаторством роману «Птахи полишають гнізда...».

Ця ж проблема збереження патріархального світу родини постає і в зазначених оповіданнях І. Яцканина. Зокрема, впевнений у правильності життя в нероздільному зв'язку із землею і Ваньо Маник із оповідання «Не лякайте лелек» І. Яцканина, котрий переконує сина залишатися на власній землі, обробляти її, володіти нею. Його аргументи пов'язані з фактом наявності землі як єдино можливого способу життя сім'ї: «*Не выпускай землі з рук, бо потім твої власні діти тя проклянуть*» [Яцканин 1987, с. 118]. Ваньо переконував сина, що робота й земля – це те, що завжди триматиме їх укупі та даватиме можливість роду продовжити буття у звичному світі: «*Нас, хлопче, лем робота спасе, – батько пробував міцно держати себе в руках. – Іucci дід твій не одному тут у селі говорив: «Тримайся землі, то не впадеши». За те його і поважали. За порадою до нього ходили. А ти хочеш на все плюнути*» [Яцканин 1987, с. 119–120].

Отже, як бачимо, персонажі Ваньо Маник, Михайло Пригара, Сливчак, Климека та змальовані письменниками інші образи батьків – представники старшого покоління і носії сільської культури, а разом з нею і традиційного патріархального світу української сім'ї. В українському патріархальному суспільстві, яке домінувало до кінця XIX – початку XX століття, а в селах і до середини XX століття, статус чоловіка був значно вищим, ніж жінки: вважалося, оскільки він виконує фізично важку роботу, ніж жінка, покликання якої поратися на городі,

у хаті та виховувати дітей, саме він має право приймати усі рішення та розпоряджатися родинним майном. Таке характерне для української літератури зображення чоловіків простежуємо і в творчості М. Томчанина, І. Чендея та І. Яцканина. Об'єднує таких персонажів-чоловіків у творах вищезазначених письменників те, що вони надзвичайно прив'язані до своєї землі, обійстя, важко працюють заради своєї сім'ї, але разом з тим, будучи головами родин, намагаються усе контролювати, насаджують власну думку й дружинам, і дітям, та часто прагнуть розпоряджатися їхніми долями. В. Бойко, аналізуючи творчість І. Чендея, влучно відзначає: «Беззаперечними носіями світоглядних традицій і догм, уявлень про добро і зло, про те, як правильно будувати власне життя і взаємини з іншими людьми, стають «старші» люди. Старші чоловіки утверджують принципи буття як учителі, наставники, є активними у цьому процесі – від фізичних покарань за провину чи «для науки» до проповідей і виголошень містких афоризмів, які вриваються в пам'ять «учнів» на все подальше життя. Жінки ж найчастіше є «пасивними» вчителями, вони не нав'язують свої позиції й переконання, але є зразками для наслідування. Батько чи дід апелює найчастіше до розуму, матері й бабусі керуються насамперед чуттєвістю, емоційністю» [Бойко 20176, с. 109–110].

Тож патріархальність світу виявляється і в зображенні родинних та подружніх стосунків, де жінка має значно менше прав та можливостей. У творах І. Чендея та І. Яцканина простежуємо реалізацію ще однієї характерної риси світогляду закарпатського народу, а саме те, що «у відношенні до жінок проявляється пряма грубість. Жінка щось нижче від чоловіка, чоловіку просто ганьба про щось серйозно говорити з жінкою, йти разом вулицею і т.п.» [Потушняк 2003, с. 80].

Змальованню жіночих персонажів письменники приділяють менше уваги, і образ жінки у їхній творчості тяжіє до зображення образу жінки-трудівниці, матері, що є закономірним, беручи до уваги той факт, що жіноча доля оберталася виключно навколо родинного життя. Яскраві образи жінок-матерів у творах І. Чендея – це Маріка Порадюк (повість «Терен цвіте»), Василина Пригара («Птахи полишають гнізда...»), Йолана Тимкович («Вікна у світ»), мати з повістей «Казка білого інею» та «Кринична вода». У творчості І. Яцканина також знаходимо традиційне для української літератури зображення образу матері-трудівниці, селянки, яка все життя працює задля родини. Часто образ матері нерозривний з рідним локусом – хатою, де герой почуває себе затишно і спокійно. Такими зображені жінки-матері в оповіданнях «Такий простий день», «Ох, ті селюки», «І довжникам нашим...», «Родинне свято». Прикметно, що у цих творах навіть не зазначено їхніх імен, важлива лише їхня функція – мати. Тож бачимо, що у патріархальному світі прозаїків наявний тільки стереотипний образ жінки-матері, без детальних портретних характеристик чи виразних образних деталей.

Висновки. Проаналізувавши твори обох письменників, можемо констатувати спорідненість у поглядах митців, яка виявилася у відтворенні схожих життєвих ситуацій, зображенні подібних народних характерів. Автори зосереджують увагу на змалюванні основних рис патріархального світу українців, виокремлюють із життєвого виру те, що людям найцінніше, до чого вони найбільш прив'язані й від чого залежні. Такими тотожними рисами світогляду їхніх героїв виступають ментальні особливості українців,

серед яких найпотужніші фактори – любов до рідного простору із усім, що до нього належить та особливо любов до рідної землі, бажання опікуватись та володіти нею. Найбільше уваги митці приділяють зображенню чоловічих персонажів, зокрема чоловіків старшого віку, які є носіями родових традицій та ключовими фігурами у бутті патріархальної родини. У патріархальному світі обох прозаїків чоловічі та жіночі ролі чітко розподілені, основна функція жінки зводиться до опікування дітьми та господарством.

Література

1. Бойко В.В. Етнічний і національний дискурси творчості Івана Чендея: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 – українська література. Київ, 2017а. 20 с.
2. Бойко В.В. Етнічний і національний дискурси творчості Івана Чендея: дисер. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 – українська література. Київ, 2017б. 202 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Boiko_Viktoriiia/Etnichniyi_i_natsionalnyi_dyskursy_tvorchosti_Ivana_Chendeia/.
3. Гаврош О. Іван Яцканин: “Майбутнє української літератури Словаччини залежить від України”. *ЛітАкцент*. 2012. URL: <http://litakcent.com/2012/04/03/ivan-jackanyn-majbutnje-ukrajinskoji-literatury-slovachchynyzalezhyt-vidukrajiny/>
4. Горболіс Л. Герой у зв'язках із сакральною землею: нові аспекти прочитання української класики. *Українська мова і література в школі*. 2004. № 3. С. 61–66.
5. Горват В. Чендей. Пайочка. Деталі. *Екзиль*. 2007. № 5. С. 23–25.
6. Жулинський М. Іван Чендей: художнє формування національного образу світу. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. 2007. Вип. 11. С. 11–13.
7. Ігнатюк О.С. Літературні портрети. Ужгород: Ліра, 2013. 120 с.
8. Козій О. Роман Івана Чендея «Птахи полишають гнізда...» як динамічний портрет особистості на зламі двох епох. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (літературознавство)*. Кіровоград, 2006. Вип. 64. Ч. II. С.10–17.
9. Кримський С.Б. Під сигнатурою Софії. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 367 с.
10. Марко В. Сім сліз Івана Чендея. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2012. Вип. 28. С. 110–114.
11. Потушняк Ф. Я і безконечність (Нариси історії філософії Закарпаття). Ужгород: Гражда, 2003. 129 с.
12. Талабірчук О. Ногот васці. Поетика художнього світу Івана Яцканина. Монографія. Ужгород: ТІМРАНИ, 2019. 160 с.
13. Талабірчук О. Тема самотності в малій прозі І. Чендея та І. Яцканина. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2012. Вип. 28. С. 151–155.
14. Хорошков М. Художній світ Івана Чендея: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 – українська література. Київ, 2007. 19 с.
15. Чендей І. Калина під снігом: Повісті, оповідання. Київ: Рад. письменник, 1988. 399 с.
16. Яцканин І. Місце проживання. Пряшів: Словацьке пед. вид-во в Братиславі, відділ української літератури в Пряшеві, 1987. 147 с.
17. Яцканин І. Наша хвиля ще прийде. *Львівська пошта*. 2009. URL: <http://www.lvivpost.net/kultura/n/3037>.
18. Яцканин І. Неповторний майстер слова. *Дукля*. 2006. № 1. С. 11–12.

References

1. Boiko V.V. (2017a) Etnichniyi i natsionalnyi dyskursy tvorchosti Ivana Chendeia [Ethnic and national discourses of Ivan Chendey's work]. PhD the author's abstract: 10.01.01. Kyiv. 20 s. [in Ukrainian].
2. Boyko V.V. (2017b) Ethnic and national discourses of Ivan Chendey's work [Ethnic and national discourses of Ivan Chendey's work]. Dissertation: 10.01.01. Kyiv. 202 s. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Boiko_Viktoriiia/Etnichniyi_i_natsionalnyi_dyskursy_tvorchosti_Ivana_Chendeia/ [in Ukrainian].
3. Havrosh O. (2012) Ivan Yatskanyn: «Maibutnie ukrainskoji literatury Slovachchyny zalezhyt vid Ukrainy» [Ivan Yatskanyn: «The future of Ukrainian literature in Slovakia depends on Ukraine»]. *LitAktcent*. URL: <http://litakcent.com/2012/04/03/ivan-jackanyn-majbutnje-ukrajinskoji-literatury-slovachchynyzalezhyt-vidukrajiny/> [in Ukrainian].
4. Horbolis L. (2004) Heroi u zv'yazkakh iz sakralnoiu zemleiu: novi aspekty prochyttannia ukrainskoji klasyky [The hero in connection with the sacred land: new aspects of reading Ukrainian classics]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*. № 3. S. 61–66 [in Ukrainian].
5. Horvat V. (2007) Chendei. Paiochka. Detali [Chendey. Payochka. Details]. *Ekzyl*. № 5. S. 23–25 [in Ukrainian].
6. Zhulynskiy M. (2007) Ivan Chendei: khudozhnie formuvannia natsionalnoho obrazu svitu [Ivan Chendey:

- artistic formation of the national image of the world.]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva*. Vyp. 11. S. 11–13 [in Ukrainian].
7. Ihnatovych O.S. (2013) Literaturni portrety [Literary portraits]. Uzhhorod: Lira, 120 s. [in Ukrainian].
8. Kozii O. (2006) Roman Ivana Chendeia «Ptakhy polyshaiut hnzida...» yak dynamichniy portret osobystosti na zlami dvokh epokh [Ivan Chendey's novel «Birds leave their nests...» as a dynamic portrait of a personality at the crossroads of two eras]. *Naukovi zapysky. Serii: Filolohichni nauky (literaturoznavstvo)*. Kirovohrad. Vyp. 64. Ch. II. S.10–17 [in Ukrainian].
9. Krymskyi S.B. (2008) Pid syhnaturoiu Sofii [Under the signature of Sofia]. Kyiv: Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia», 367 s. [in Ukrainian].
10. Marko V. (2012) Sim sliz Ivana Chendeia [Seven tears of Ivan Chendey]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*. Vyp 28. S. 110–114 [in Ukrainian].
11. Potushniak F. (2003) Ya i bezkonechnist (Narysy istorii filosofii Zakarpattia) [I and infinity (Essays on the history of the philosophy of Transcarpathia)]. Uzhhorod: Grazhda, 129 s. [in Ukrainian].
12. Talabirchuk O. (2019) Horror vacui. Poetyka khudozhnoho svitu Ivana Yatskanyna [Horror vacui. Poetics of the artistic world of Ivan Yatskanyn]. Monohrafiia. Uzhhorod: TIMPANI, 160 s. [in Ukrainian].
13. Talabirchuk O. (2012) Tema samotnosti v malii prozi I.Chendeia ta I.Yatskanyna [The theme of loneliness in the short prose of I. Chendey and I. Yatskanyn]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*. Vyp. 28. S. 151–155 [in Ukrainian].
14. Khoroshkov M. (2007) Khudozhnii svit Ivana Chendeia [The artistic world of Ivan Chendey]: PhD the author's abstract: 10.01.01 – ukrainian literature. Kyiv. 19 s. [in Ukrainian].
15. Chendei I. (1988) Kalyna pid snihom: Povisti, opovidannia [Viburnum under the snow: Tales, stories]. Kyiv: Rad. Pysmennyk. 399 s. [in Ukrainian].
16. Yatskanyn I. (1987) Mistse prozhyvannia [Residence]. Priashiv: Slovatske ped. vyd-vo v Bratislavi, viddil ukrainskoi literatury v Priashevi. 147 s. [in Ukrainian].
17. Yatskanyn I. (2009) Nasha khvyliya shche pryde [Our wave is yet to come]. *Lvivska poshta*. URL: <http://www.lvivpost.net/kultura/n/3037> [in Ukrainian].
18. Yatskanyn I. (2006) Nepovtornyi maister slova [A unique master of words]. *Duklia*. № 1. S. 11–12 [in Ukrainian].

**«HOLD ON TO THE GROUND, THEN YOU WILL NOT FALL»
(IMAGE OF THE PATRIARCHAL WORLD IN THE WORKS
BY I. CHENDEY AND I. YATSKANYN)**

Abstract. This article analyses the work of two famous Ukrainian authors – Ivan Chendey and Ivan Yatskanyn. The authentic way of life, way of thinking and worldview of our ancestors we depicted in their works. Such researchers as O. Myshanych, D. Fedak, M. Roman described a typological relatedness in the depiction of the patriarchal world in the works of these prose authors. Although there were no separate research in this topic, and therefore this work comprises a huge novelty.

Research objective is to perform artistic analysis of the originality of the patriarchal worldview depiction in the works of I. Chendey and I. Yatskanyn. The aim of this work is to find the sources of ideological and thematic relatedness between the works of these authors and to analyze the problems which they raised.

The cultural-historical and biographical research methods of research were used in this work, as well as comparative analysis and methods of literary text analysis.

It has been researched that one of the sources of ideological and thematic relatedness between the works of these two writers was the fact of their biography, namely the fact that both writers grew up in patriarchal families, created their works and were living all their lives in their native space, and exactly this environment inspired them to the topics, ideas, problems, and images of characters, depicted in their works. Both writers have characteristics of Zakarpattian worldview, namely affection to their homes. The protagonists' connections with the earth occupy a special place in the patriarchal world depicted by the writers, where the earth is perceived as a sacred substance. This fact can be noticed in I. Yatskanyn's stories "My little earth" (in Ukrainian "Zemelka"), "They dug a well", "Roots", "And to our debtors...", "Field elms were noisy", "Abyss", "In the valley of crow's eyes" and I. Chendey's story "Payochka" and in his novel "Birds leaving their nests..."

The writers stick their attention to depict male characters namely elderly males who are the keepers of family traditions and who are the key figures in the wellbeing of a patriarchal family (for example, Mykhailo Prygara from the story "My little earth" (in Ukrainian "Zemelka"); elderly Slyvchak and minor brother from the story "Roots" and elderly Klymek, Vano Manyk). The male and female roles are strictly divided in the patriarchal world of both prosaic writers, where the female principal role is aimed to the maternity.

Keywords: Ivan Chendey, Ivan Yatskanyn, earth, patriarchal world, native space, character/protagonist, work.

© Талабірчук О., 2022 р.

Оксана Талабірчук – кандидат філологічних наук, доцент кафедри угорської філології Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; oksana.talabirchuk@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0001-9323-1390>

Oksana Talabirchuk – Candidate of Philology, Associate Professor of the Hungarian Philology Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; oksana.talabirchuk@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0001-9323-1390>